

Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej posiada jeden z największych i najcenniejszych zbiorów sztuki cerkiewnej w Polsce, które jak dotąd nie zostały należycie opracowane. Najbardziej wartościowym składnikiem tej kolekcji są ikony, zwłaszcza te najdawniejsze z późnego średniowiecza, datowane na XV-XVI wiek, których jest ponad trzydzieści.

Dzieła te winny być wszechstronnie przebadane przez historyka sztuki, a także przez konserwatora oraz reprezentantów nauk ścisłych, tj. chemika, fizyka, geologa. Dzieła tego typu są anonimowe, niewiele wiadomo o ich pochodzeniu, trudne dlatego są w datowaniu i określeniu środowiska artystycznego, w którym mogły powstać. Te wszystkie badania mają służyć pomocą w uzyskaniu odpowiedzi na te pytania, jak również pomogą rozpoznać materiały użyte przez malarzy, jak i kolejne etapy tworzenia analizowanych dzieł. Wyniki badań będą ogłaszane na bieżąco na stronie internetowej projektu, w artykułach kierowanych do czasopism specjalistycznych i ogłaszane na konferencjach krajowych i międzynarodowych. O tym jak istotne jest prowadzenie tego typu zaawansowanych badań świadczy odzew z jakim spotkało się opracowanie ikon w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie – efekt kilkuletniego grantu badawczego finansowanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Publikacja z roku 2019 już teraz doczekała się pozytywnych recenzji w czasopismach specjalistycznych rumuńskich, greckich i serbskich. Skala i nowatorstwo podjętych badań zyskały uznanie w oczach członków Komitetu Nauk o Sztuce PAN, którzy nagrodzili ją I nagrodą za najbardziej wyróżniającą się publikację naukową 2019 roku. Dla odbiorców przeciętnych, ale także dla specjalistów ta istotna część zasobów polskich muzeów pozostaje nieznana lub słabo rozpoznana, mimo tego, że stanowi, jak się okazuje, bardzo ważny fragment wspólnego dziedzictwa wielu narodów Europy.

Analiza ikon ze zbioru „przemyskiego” pokrewnych wobec ikon „krakowskich” stanowiłaby zatem uzupełnienie panoramy tej sztuki, rozwijającej się na ziemiach ruskich przyłączonych do Korony Polskiej w XIV wieku, zarazem uzupełniłaby znacząco podstawy naszej wiedzy i stanowiłaby istotne odniesienie dla dalszych badań. Możemy się np. przekonać, z których złóż kredy czy też realgaru (surowca potrzebnego do produkcji żółtego barwnika) korzystali miejscowi malarze. Specjalistyczne laboratoria posiadają z kolei aparaturę pozwalającą badać śladowe ilości określonych pierwiastków w próbce np. gruntu, dzięki czemu uzyskujemy niepowtarzalny skład, właściwy dla konkretnego złoża, z którego ten materiał był sprowadzany. W przyszłości będzie możliwe coraz dokładniejsze określanie pochodzenia konkretnych materiałów, używanych przez malarzy dzięki właśnie tego typu pionierskim badaniom podstawowym. To pozwoli doprecyzować, które dzieła powstały na miejscu, tj. w Ziemi przemyskiej, a które mogły stanowić importy z dalszych regionów. Zaawansowane badania drewna już teraz pozwalają określić nie tylko z jakich gatunków drzew wykonywano podobrazia ikon, ale także kiedy te drzewa zostały ścięte, co przesądza o czasie powstania konkretnego obrazu.

Ostatecznym efektem badań będzie monografia polsko-angielska o istotnych walorach poznawczych ważnej części dziedzictwa kultury pogranicza polsko-ukraińskiego, istotnej w szerszym kontekście styku cywilizacji świata zachodniego i Wschodu, w której analiza dzieł sztuki pod kątem ich tematyki i jakości malarskich, zostanie uzupełniona i zarazem sprawdzona w oparciu o badania fizyko-chemiczne, z uwzględnieniem wyników badań już wcześniej przeprowadzonych i opublikowanych.